

שיבוא איתו ויתווך אותו לציבור. משה רבנו לא היה יכול להתקבל בעם ישראל בלא אהרן. שאול לא היה יכול להתמנות למלך ללא שמואל. וכך עוד מנהיגים רבים לאורך ההיסטוריה. לעתים קראו לאותם מנהיגים מסדר שני 'נושאי כלים', לעתים 'נביאים'. בכל מקרה, בלי המנהיגים האלה לא היו המנהיגים מהסדר הראשון יכולים לזכות בהנהגה. היה צריך את האדם הנועז, שיהיה הראשון להיות שני.

*

דומני שזהו הסוד שעומד מאחורי דמותו המסתורית של יצחק. שלושה אבות יש לעם היהודי. אברהם העניק לנו את היהדות ואילו יעקב העניק לנו את העם היהודי, נהג לומר ישעיהו ליבוביץ'. אך מה העניק לנו יצחק? לכאורה כלום.

על יצחק כמעט שאין מסופר בתורה. בילדותו הוא תמיד נמצא ברקע. ישמעאל מצחק עימו, אברהם רוצה לעקוד אותו. הוא אינו נוכח במיתת אמו שרה וגם לא שותף פעיל במציאת השידוך שלו. גם על תקופת נישואיו (עשרים שנה רבקה היתה עקרה!) כמעט לא נאמר דבר. בסיפור גניבת הברכות, יצחק מופעל על ידי סביבתו. יעקב מרמה אותו וגם רבקה מהתלת בו כשהיא אינה מספרת לו שעשיו זומם להרוג את אחיו. רק סיפור אחד מסופר עליו – סיפור מגוריו בגרר, ודווקא הוא נראה חסר משמעות מיוחדת.

לא לחינם, העיר פרופ' יונתן גרוסמן, שאין בספר בראשית הכרזה על "תולדות אברהם". כל הדמויות הבולטות בספר זכו להכרזה "אלה תולדות". כך אדם הראשון, נוח, שם, תרח(!), יצחק בפרשתנו ויעקב. חסרונן של תולדות אברהם, על פי גרוסמן, אינה ביטוי לחסרונן שלו אלא של צאצאיו. היות שלא מסופר כמעט דבר על ילדיו ומעשיהם לא דיברה התורה אודות תולדותיו. מנגד, יש הכרזה על תולדות תרח, שכן אברהם היה דמות פעלתנית ומשמעותית.

מהי אם כן תרומתו של יצחק לסיפור היהודי? מה תפקידו בשושלת האבות?

התשובה לכך טמונה לדעתי באותה תובנה מלמעלה אודות המנהיג מן הסדר השני. תרומתו המרכזית של יצחק טמונה בכך שהוא לא חידש דבר. יצחק לא יצא את גבולות הארץ ולא חולל מהפכה כאביו. תפקידו התמצה בדבר אחד: להוות ממשיך דרך לאברהם. שמרנותו של יצחק הוכיחה שמפעלו הגדול של אברהם איננו קפריזה חד-דורית. לא

יצחק - מנהיג מסדר שני (לפרשת תולדות)

הופעה של להקת רוק. קהל ישוב על הדשא ומאזין להנאתו. פתאום קם אדם אחד, הולך הצידה, ומתחיל לרקוד באופן מעט מוזר. לאחר דקה מצטרף אליו עוד אחד ומתחיל לרקוד איתו. לאחר חצי דקה מגיעים עוד שניים, ואז עוד שלושה, ודי מהר מצטרפים אליהם מסה של אנשים, עד שכמעט כל הקהל קם על רגליו ורוקד.

באמצעות וידאו שתיעד את המאורע הזה לימד המוזיקאי והסופר דרק סיוורס באחת ההרצאות שנתן ב-TED תובנה אחת מאד חשובה על מנהיגות. מיהו המנהיג בסרטון הזה? מחשבה פשוטה תתמקד כמובן באותו בחור שקם לרקוד ראשון, ושסחף אחריו את הקהל כולו. אבל זו תשובה חלקית וחסרה. כי באותה מידה שאותו בחור סחף אחריו קהל שלם, הוא יכול היה להמשיך לרקוד לבד ולהיחשב כעוף מוזר. אז מה הפך אותו מרקדן מוזר למנהיג תנועה של רקדנים? התשובה היא: האדם השני שקם לרקוד. אותו אדם שקם לרקוד עם אותו בחור אמר בעצם שאפשר לסמוך עליו. שזה לא באמת ריקוד מוזר אלא רעיון מגניב. המעשה שלו תיווך את המעשה המוזר לתנועת המונים. הוא שנתן לגיטימציה לתופעה.

האדם השני איננו פחות מנהיג מזה הראשון. הוא עשה מעשה נועז וראשוני לא פחות משלו. הוא הראשון שהעז לתת אמון. "כשאתה רואה אדם אחד משוגע עושה משהו גדול, אזור אומץ להיות הראשון לעמוד ולהצטרף אליו", סיכם זאת סיוורס.

תובנה זו, ככל שהיא פשוטה כך היא חיונית עבור מנהיגים. גם אם יש לאדם את כל התכונות הראויות למנהיגות, הוא לא יזכה להוביל אנשים ללא המנהיג השני שיבוא

מרכזיותו של אברהם בחיי יצחק שבה ומופיעה גם בסיפור הבארות. לאחר שיצחק נפרד מאבימלך הוא הולך להתגורר בנחל גרר, ושם חופר מחדש את בארות אברהם:

“וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו”.

סתימת הבארות אינה עניין חסר משמעות. בארות אברהם הנכחו את אחיזתו באדמת הארץ. השמות היו זיכרון למפעלו. כשפלשתים סתמו את בארות אברהם לאחר מותו הם למעשה ביקשו להשכיח את דרכו ואת זכרו. וכשיצחק שם וחפר אותן, וקרא להן בשמות שנתן להן אברהם, הוא שב והחייה את שם אביו בארץ. במעשה זה אנו רואים שוב את חשיבות מנהיגותו של יצחק. אברהם פעל בעיקר במרחב הקיים. הוא זכה להיות נשיא אלוהים, מפורסם וידוע. אך מנהיגות שכזו מוגבלת מטבעה, שכן אחרי מותה, לא קשה להשכיח אותה. מנהיגות כריזמטית מוגבלת מעצם טבעה לזמן קיומו של המנהיג. בהיעדר הכריזמה, נעלמת המנהיגות.

כשיצחק חפר את הבארות מחדש וקרא להן בשם הוא החיה את מנהיגותו של אברהם. הוא הפך אותו למנהיג לא רק בציר המרחב אלא גם בציר הזמן. הוא הפך אותו לאב מייסד. וכשיש צאצא ממשיך דרך, אף אחד לא יוכל להשכיח את המנהיג הראשון. יצחק הפך לאנדרטה החיה של מפעלו של אברהם.

*

דמותו של אברהם נוכחת גם בפסוקים האחרונים של פרשת תולדות, עת שאנו נפרדים מיצחק, ומצליחה לבאר שאלה נוספת. כשיצחק שולח את יעקב לחרן הוא מברך אותו לא בברכה משלו, כפי שעשה קודם, בסיפור גניבת הברכות, אלא בברכת אברהם:

“ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלוהים לאברהם”.

נוסח ברכה זו חושף מדוע חשב יצחק לתת את ברכתו הקודמת לעשו דווקא. חרף מעלתה וחשיבותה, ברכת עשו היתה לו בלבד “מטל השמים ומשמני הארץ ורוח דגן ותירוש. יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים”. המדובר כאן בעוצמה שמתקיימת במרחב הקיים.

מדובר באופנה חולפת אלא במהפכה שיש לה מורשת, תורה שניתן להעביר אותה הלאה, לכוונן על ברכיה משפחה ומסורת. בחייו הפשוטים, בחוסר הדרמה שהיתה בהם, תיווך אפוא יצחק את מנהיגותו של אברהם לדורות הבאים. וזהו מעשה מנהיגות שאיננו פחות מזה של אברהם. בלעדי יצחק, גדולתו של אברהם היה נקברת בזיכרון ההיסטורי הרחוק. יצחק הוא האב הראשון שהעז להיות שני לאברהם.

*

מעשה מתגלה משמעותו הקריטית של הסיפור היחיד שמסופר אודותיו באופן ישיר. כאשר יצחק יורד לגרר בעקבות רעב שפוקד את הארץ, אלוהים מתגלה אליו ומנחה אותו לא לרדת מצרימה. הוא מבטיח ליצחק שיהיה עמו ויתן לו את הארץ, ירבה את זרעו ויברך אותו. אך את כל זאת יקיים בזכות דרכו של אברהם:

“עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצוותי חוקתי ותורותי”.

נימוק זה מפתיע. אדם אמור לזכות בברכות בגין מעשיו הטובים ודרכו האישית. ומדוע יצחק אמור לזכות בכל הטוב הזה בגלל מעשיו של אברהם?

ברכה זו מוכיחה שחייו של יצחק כרוכים בדרכו של אברהם. ייעודו של יצחק הוא להנכיח את דרכו של אברהם ולתת לה קיום. נזכור שמשפחתו של אברהם היתה הסיבה לכך שאלוהים בחר בו: “כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט”. אברהם נבחר לא רק בשביל עצמו. הוא לא נועד להיות רק מנהיג הדור אלא גם מייסד שושלת. ולצורך כך היה עליו להעמיד ממשיך דרך.

כפי שראינו בדרשה לפרשת 'חיי שרה', אברהם אמנם קרא בשם ה' ונחשב לנשיא אלוהים בארץ, אבל דווקא במשפחתו הקרובה פחות השקיע מאמץ. יצחק לא התגורר עמו ואברהם גם לא בירך אותו לפני מותו. אבל דווקא עובדה זו מעצימה את מעשה המנהיגות של יצחק. כשיצחק הלך בדרכו של אביו, למרות שלא היה קרוב אליו, הוא גאל למעשה את מנהיגות אברהם. הוא הצדיק בדיעבד את הבחירה באביו כמייסד שושלת היהדות.

*

אברהם להתקיים בעולם. בשמרנות שלו ובצמצום שלו, אשרר יצחק בדיעבד את בחירתו של אלוהים בו. וזהו כוחם של ילדינו גם ביחס אלינו. כשהם ממשיכים בדרכנו, הם מוכיחים שהצלחנו. בלשון ההלכה קוראים לזה "עילוי נשמה".

"הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך". הזמן שבו הברכה חלה הוא ההווה. זהו עניין חד-דורי, שמתקיים ברובד האחים. אך ספק לאורך כמה זמן הוא ישרוד.

ברכתו של יעקב, לעומת זאת, היא ברכת אברהם. המרחב שבו היא מתקיימת איננו ההווה החולף אלא ההווה המתמשך. לא מדובר שם באחים אלא בילדים: "לך ולזרעך אתך". ובזה טמון סוד קיומו של העם היהודי מאז ועם היום. בעוד עמים אחרים חיפשו עוצמה במרחב, עם ישראל דאג תמיד לעוצמה שבזמן. כוחו הופנה אל הילדים, אל דור העתיד, ופחות אל הסובב הקיים. בעוד האומות הקימו אימפריות, עם ישראל בנה בתי חינוך. ועל כן זכה להיות עם ישראל עם של נצח. הראשון שהכיר בכך, וביטא זאת בחייו, היה יצחק.

*

דמותו של יצחק מלמדת אותנו את כוחה החשוב של המנהיגות מן הסדר השני. זו אותה מנהיגות שאינה מחוללת מהפכות בעצמה אלא מאפשרת למהפכות אחרות להתקיים. יש בה ממד שמרני והיא הרבה פחות נוצצת מהמהפכנים הגדולים. אבל דווקא מנהיגות זו חיונית כדי שמהפכות יתקיימו בעולם. מהפכה שתבוא לאחר מהפכה תחזיר אותנו לאותו מקום שהיינו בו מקודם, בדיוק כמו הבארות שסתמו אנשי פלשתים. רק כשיקומו אנשים שידעו לשמר את המהפכה ולהנכיח אותה גם שנים לאחר שמוביליה ירדו מבמת ההיסטוריה, היא תתקיים. לכן יש לנו שלושה אבות. שניים חוללו מהפכות. רק אחד איפשר להן להתקיים, וזהו יצחק.

רובנו לא יהיה מנהיגים מן הסדר הראשון. אבל כולנו יכולים להיות מנהיגים מסדר שני. איננו נדרשים להמציא את הגלגל, אבל ביכולתנו לזהות קולות מקוריים ומהפכות חיוביות ולתת בהם אמון. אם נהיה אמיצים דיו להצטרף למנהיגים הנכונים ולתמוך בהם, אם נעז להפוך לראשונים שיהיו שניים, אנו נזכה להיות מנהיגים חיוניים בעצמנו. יצחק פתח את המנהיגות שפונה לכולנו – המנהיגות המקיימת.

והנה לנו מסר אחרון מיצחק. תרומתו העצומה של יצחק לאברהם, מלמדת על הכוח שיש לילדים להשפיע על גורל הוריהם. דווקא היותו אנטי-גיבור אפשרה לגבורתו של